

משרד החנוך והתרבות - המחלקה לתרבות תורנית

ג ל י ו נ ו ת ל ע י ו ן ב פ ו ש ת ה ש ב ר ע
בעריכת נחמה ליבוביץ
בנת העשרים וארבע

פרק ל"ו

וישלח (השכ"ח)

ב' עשו לקח את נשיו מבנות כנען
את עדה בת אילון החתי ואת אחליבמה בת ענה בת צבעון החוי
ג' ואת בשמת בת ישמעאל אחות נביות.

השורה כ"ו ל"ד ויקח עשו את יהודית בת בארי החתי, ואת בשמת בת אילון החתי
כ"ח ט' וילך עשו אל ישמעאל ויקח את מחלת בת ישמעאל בן אברתם אחות נביות
על נשיו לו לאשה.

ראב"ע: כ"ו ל"ד ד"ה יהודית: שם, ולא הוליד ממנה.
" ובשמת: היא עדה ויש לה שני שמות, ובמקרא נמצאים למאות כו.

ל"ו א' ד"ה הוא אדום: ואל תחמה על עדה ובשמת שיש לה שתי שמות, כי כן שם
אם אביה (וע' מלכים א' ט"ו ב'; דה"י ב' י"א כ'; דה"י ב' י"ג ב').
גם שם אביה בדברי הימים איננו כמו בספר מלכים, כי שני שמות היו לה,
גם לאביה.

רשב"ן: ל"ו ב' ד"ה עדה בת אילון... ויתכן לוטר, כי השתים נשים התם מתו בלא בנים.
אולי נענשו בעבור שהיו מורת רוח ליצחק ולרבקה, ונשא אחות אשתו בת אילון
ואחרת אחליבמה בת ענה.
אבל בת ישמעאל אחות נביות בעבור שהיה לה שם כעור בלשון הקדש "חולי",
קרא את שמה בשם הנכבד, שהיה לאשתו הראשונה מלשון "בשמים", כי היתה חביבה
עליו בעבור שהיתה ממשפחתו ואיננה רעה בעיני יצחק אביו.

רשב"ם ב' ד"ה עשו לקח את נשיו מבנות כנען: המדקדק יתן לב, כי בפרשה ראשונה של
תולדות יצחק (כ"ו ל"ד) נאמר יהודית בת בארי החתי, בשמת בת אילון החתי,
מחלת בת ישמעאל; ובפרשה זו לא הוזכרה בת בארי כלל, לא שמה ולא שם אביה,
אבל אילון וישמעאל אביהן של שתי נשיו הראשונות הוזכרו, שהוחלפו שמות
הבנות, כאשר מצינו בכמה מקומות: בשמת בת אילון נקראת כאן עדה בת אילון;
ומחלת בת ישמעאל נקראת כאן בשמת. לכן יש לוטר: יהודית בת בארי מתה בלא
בנים, אבל בת אילון ובה ישמעאל היו להם בנים המפורשים כאן.

ואחליבמה בת ענה בת צבעון החוי לקח אחרי כן, אחר שהלך לו לשבת בחר שעיר
ובתחון בבני שעיר החורי, כדכתיב לפנינו (כ' כ"ד, כ"ה) כי אחליבמה היתה
בת צבעון בן שעיר, החורי, וגם תנע מלגש אליפז כתובה שם בבני שעיר.
ולפי שאחליבמה אשתו אחרונה היתה, לפיכך מזכיר אותה ואת בניה בכל הפרשיות
האלו לבסוף.

פד"ל: ד"ה בשמת בת ישמעאל: למעלה נקראת מחלת, ונראה לי כי שני השמות ענינם אחד,
כי "מחלת" לשון "מתוק" בלשון ארמית; חריגים של מתוק - "חולי", וכן "בושם"
בארמית ענין "מתיקות".

- (1) בשתי דרכים שונות מנסים כל המפרשים הנ"ל ליישב את הסתירה,
מה הן שתי הדרכים, ולמה לא ילכו בדרך אחת משתי הדרכים
בישוב הסתירות שבין כל השמות?
- אא (2) פרשני ראב"ע מתקשים בדבריו המחדשים (המסומנים בקו) ונחלקו
בחסבר הסלים, הן שני פירושים לדבריו אלה.
- א (3) לפי דעה ננו יעקב לא רצתה התורה לספר על לקיחת עשו את
אחליבמה לפני כן, (בפ' כ"ו) כי חשוב היה לה להודיענו
התחנתו זו של עשו אחרי הסופר בפרק ל"ד!
חסבר מה מלמד אותנו מקומו של פסוק זה
אחרי פרק ל"ד דוקא?
- (4) הרשב"ם נותן סיבה לדבר, למה מזכיר הכתוב "את אחליבמה"
ואת בניה בכל הפרשיות האלה לבסוף?
חסבר, למה איפא הוזכרה בפ' ב' לפני בת
ישמעאל?
- אא (5) חסבר למה לא מוזכר בפרקנו (פסוק ג') ישמעאל בן אברתם
וקוזכר שמו של אברתם בכ"ח ט'
והשורה פסוק א' בפרקנו לפרק כ"ח ט' י"ב).

ב' סדגרי האגדה.

סגדריו צ"ט ע"ב:
הנו רבנו (במד' ט"ו) "והגמט אשר תפשה ביד רשת" - זה מנשה בן הזקיה, שהיה
יושב ודורש בתגרות של דופי. אמרו וכי לא היה לו למשה לכתוב אלא (בר' ל"ו
כ"ב) "ואחות לוטן תמנע", (ל"ו י"ב) "והמנע היללה מלגש לאליפז"?? (בר' ל'
וילך ראובן בימי קציר חטים וימצא דגדגים בשדה"??

יצאה בת קול ואמרה לוי: (ההלים ב') "חשב באחריך תדבר, בבו אסך תתן וופי, אלה עשית והחרשתי, דמית היום אהיה כמוך וכו'".
 ועליו מפורש בקבלה (בדברי נביאים) (ישע' ה') "הוי מושכי העון בחבלי השוא וכעבות העגלה חטאה" - מאי "כעבות העגלה"? א"ר אסי: "היצר הרע בתחילה דומה לחוט של כוביא (קורי עכביש) ולבסוף דומה לעבות העגלה."
 ודאמאן עלה (- כיון שהגענו לענין זה) "ואחות לוטן תמנע" מאי היא? תמנע בת מלכים היא, דכתיב (בר' ל"ו כ"ט) "אלוף לוטן, אלוף תמנע". וכל אלוף מלכותא בלא תגא.

[רש"י: שר גדול שאינו מעומד וכיון דתמנע היתה אחות מלך, ודאי בת מלך היא.]

בעי לאגוריי, (- רצתה להתגיר), באתה אצל אברהם, יצחק ויעקב ולא קבלוה, הלכה והיתה פילגש לאליפז בן עשו. אמרה, מוטב תמא שפחה לאוסה זו ולא תמא גבירה לאוסה אחרת.

[רש"י: מוטב טאהיה שפחה לאוסה זו, לבני אברהם, יצחק ויעקב, שהם יראי שמים, ולא אהיה גבירה לאוסה אחרת, ולכן נעשית פלגש לאליפז שהיה מזרע יצחק.]

נפך מינה עמלק, דצעריונחו לישראל (- שהציק לישראל); מאי טעמא? דלא איבער להו לרחקה (- שלא היה עליהם לתרחיקה).

[רש"י: לרחקה מתחת כנפי השכינה, שהיה להם לגבירה]

"וילך ראובן בימי קציר חטים". אמר רבא' בד' יצחק, אמר רב: מכאן לצדיקים שאין פושטים ידיהם בגזל.

[רש"י: בימי קציר חטים, לאחר שקצרו השדה, שהכל רשאין ליכנס לתוך שדה חבריהן.]

בראשית רבה פ"ב (י"ד)

"ותמנע היתה פלגש לאליפז בן עשו". תנו ר' שמעון בן יוחאי: למה לו לדרוש ולומר "ותמנע היתה פלגש לאליפז"? להודיע שבהו של ביתו של אברהם, עד היכן היו מלכיות ושלטונות רוצים להדבק בו. ומה היה לוטן? הוא היה אחד מן השלטונים שב' (ל"ו כ"ב) "אלוף לוטן" וכתוב (פסוק כ"ב) "ואחות לוטן תמנע" ותמנע היתה פילגש לאליפז". אמרה: הואיל ואיני כדאי להנשא לו לאשה, אהיה לו לשפחה". ותרי הדברים קל וחמרי: מה אם עשו הרשע שלא היה בידו אלא מצוה אחת, על ידי שהיה מכבד את אביו היו מלכויות ושלטונות רוצות להדבק לו, על אחת כמה וכמה שיהיו רוצין להדבק ביעקב אבינו הצדיק, שקיים את כל התורה כולה.

ילקוט שמעוני פרשת האזינו סימן תתקמ"ח:

(דברים ל"ב פ"ד) "כי לא דבר ריק הוא מכס", אין לך דבר ריקם בתורה, שאם תדרשנו, שאין בו סתם שכר בעולם הזה והקרן קיימת לו לעולם הבא. שהרי אמרו: למה נכתב "ואחות לוטן תמנע" ותמנע היתה פלגש לאליפז? למי שאמרה: "אין אני כדאי שאהיה לו לאשה, אהיה לו לפלגש". ותרי הדברים קל וחמרי: ומה עשו... ע' לעיל בבראשית רבה... שהיו רוצים להדבק ביעקב הצדיק, שקיים כל התורה כולה, שב' (בראשית כ"ה) "ויעקב איש תם."

1. הסבר, מה ראו חכמים לגנות את מנשה על שאלתו והלא גם ר' שמעון בן יוחאי שואל אותה שאלה?
2. מה המשותף לשני הפסוקים שעליהם גלגל מנשה?
3. מהו הלמוד, הלקח, מוסר ההשכל שניתן ללמוד מפסוק תמנע זה שבפרקנו לפי דעת כל אחת משלשת המקורות המובאים לעיל?
4. היכן מצינו בספר בראשית ובדברי חז"ל מס' בראשית אותה תופעה, "שהיו מלכים ושלטונות רוצים להדבק בו"?

שאלות בטעמי המקרא ובמסרת   העורך: פיכאל פרלמן

(א) בר' ל"ה י"א ויאמר לו אלקים אני א-ל שדי פרה ורבה גוי וקהל גוים יהיה סמך ומלכים מחלצין יצאו

- 1) כנראה יש לבחן את הפסוק דלקמן:
  - א) פתיחה האמירה (ויאמר לו אלקים)
  - ב) פתיחה להבטחה (אני א-ל שדי פרה ורבה)
  - ג) מהבטחה, הבאה בשני משפטים (עד לאתנחתא - צלע ב')
 איך מתאימים המשפטים לחלוקה הזאת?
- 2) איך יש לחלק את 3 המלים: ויאמר לו אלקים, ועל איזו תופעה מפידה חלוקה זאת?